

καὶ ἐκυριάρχει ἐν ταῖς καρδίαις τῶν λαῶν, καὶ ἐν τῷ τῆς Ἐκκλησίας συντάγματι. Οἱ λαοὶ ἐγίνωσκον αὐτὸ· αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ὁ μονάρχης μὴ δυνάμενος νὰ καταστείλῃ τὴν αὐθεντίαν του, σιωπηλῶς τὸ συνωμολόγει.

Τοιουτοτρόπως θεωρουμένης τῆς βαθμιαίας ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Ῥωμαϊσμοῦ παρακμῆς, δὲν θέλει φανῆ παράδοξον τὸ νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ Βυζάντιον ἐξ ἀρχῆς δεικνύεται *Νέα Ῥώμη* ψιλῶς κατ' ὄνομα, ὅτι δὲ οὐσιωδῶς ὑπάρχει μᾶλλον *Νεαὶ Ἀθῆναι*, καὶ ὅτι ἐκ προσιμίων ὁ Ἑλληνισμὸς καταλαμβάνει τὴν θέσιν ἐκείνην, ἐφ' ἧς μετέπειτα, ἀποσοβῶν πᾶν ἔχνος λατινικόν, θέλει ἐγερθῆ μονοκράτωρ, ἰδιόχρονος καὶ ἰδιόρρυθμος.

ΚΓ'.

Χυστατικά στοιχεῖα τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἄλλ' εὐκρινῶς καὶ ἀκριβῶς, μέχρι τίνος βαθμοῦ, συνεπορεύθησαν ὁ Ῥωμαϊσμός καὶ ὁ Ἑλληνισμός; ἐπὶ πόσον χρόνον διήρκεσεν ἡ αὐτῶν συμμαχία; πότε πάλιν ἤρχισαν νὰ διαιρῶνται, καὶ τίνι τρόπῳ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ὑπερτέρησεν;

Ἴδου τὰ προβλήματα, ἐφ' ὧν προτιθέμεθα νὰ ἐπιστήσωμεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν.

Ἄλλ' ἵνα προβῶμεν τακτικῶς, καὶ ἀναπτύξωμεν εὐμεθόδως τὴν προκειμένην μελέτην, εἶναι χρεῖα νὰ ἀναλύσωμεν τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν σύγκεινται ἀμφοτέρω τὰ μέρη, καθ' ἣν στιγμὴν συνέρχονται εἰς Βυζάντιον. — Διότι, ἐὰν δὲν προμελετήσωμεν τὴν αὐτῶν ἀρχικὴν σύστασιν, καὶ δὲν σημειώσωμεν μετ' ἐπιμελείας τὰς μεταξὺ τῶν ἑτερογενῶν στοιχείων διαφορὰς, δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ περιπέσωμεν εἰς τὰς συνήθεις ἐκεῖνας τῶν Δυτικῶν σφαλερὰς ἐπικρίσεις, ἅς περ ἐλεεινολογήσαμεν.

Λέγομεν λοιπὸν, ὅτι δύο τινὰ στοιχεῖα συναρτίζουσι τὸν Ῥωμαϊσμόν· ἡ ΜΟΝΑΡΧΙΑ κατὰ πρώτην τάξιν, καὶ δευτερευόντως ἡ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ.

Δύο ἕτερα τὸν Ἑλληνισμόν· ἡ ΕΚΚΛΗΣΙΑ καὶ ὁ ΛΑΟΣ, ὧν ἡ μὲν Ἐκκλησία πρωτεύει κατ' ἀρχάς, ἡ δὲ λαὸς ἀκολουθῶς.

Κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον, τὰ τέσσερα ταῦτα στοιχεῖα φιλικῶς διάκεινται καὶ συμβαδίζουσιν, ὥστε πολλάκις ἀπατῶσι τὸν παρατηρητὴν· πραγματικῶς δὲ διαίρουνται εἰς δύο τάξεις ἀλληλομαχοῦσας· ἀφ' ἐνὸς μέρους στρατεύονται τὰ δύο Ῥωμαϊκὰ, ἀφ' ἐτέρου τὰ Ἑλληνικὰ δύο.

Εἰς μάτην ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐλπίζει, δυνάμει τῆς μεγαλονοίας του, νὰ δημιουργήσῃ νέαν γένεσιν πραγμάτων καὶ ἀνθρώπων, προσπαθῶν νὰ συμβιβάσῃ διὰ παντὸς τὰ φύσει καὶ ἤθει δυσαντίθελα καὶ ἀσυμβίβαστα. Αἱ πλήρεις ἀρχαίου καὶ νεωτέρου δημοτικοῦ πνεύματος ἐκείναι ἔχθαι δυσμενῶς εἶδον ἀφικνούμενα εἰς τὸν ὀρίζοντα τὰ βασιλικὰ σύμβολα τῆς Ῥώμης καὶ τὴν περὶ αὐτὰν σημαίαν τῆς Ὀρησκευτικῆς καταδιώξεως. — Ὁ διάδοχος τοῦ Διοκλητιανοῦ βραβύλλεται εἰς Ἑλληνικὴν κολυμβήθραν· ἐνασμενίζεται εἰς τὴν διέλεκτον τοῦ Δημοσθένους καὶ Ἀθανασίου· καθιεροὶ καὶ ἀνυψοὶ τὴν ὑπὸ τῶν προκατόχων του διωχθεῖσαν Ὀρηκειαν· συντρέχει παντοίαις δυνάμεσιν εἰς τὴν κατάπνυσιν τῆς αἰρέσεως, εἰς τὸν κανονισμόν τοῦ δόγματος, εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς λατρείας· διανέμει πρὸς τοὺς πένητας καθημέραν μυριάδας καὶ μυριάδας ἄρτων· παραχωρεῖ προνόμια τοῖς κληρικοῖς, εἰσόδους ταῖς Ἐκκλησίαις· καὶ πρὸς τρανωτέραν ἔτι τῶν φιλικῶν του διαθέσεων ἐπίδειξιν, προσθέτει εἰς τὸ ἀνακτορικὸν συμβούλιον ἓνα *Μυστικόν* ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ὑποθέσεων· — ἀλλὰ ταῦτα πάντα ματαίως. Μετὰ τὴν ψαλμωδίαν τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, ὁ λαὸς εὐφραϊνόμενος μεγαλύνει μὲν τὴν εὐμένειαν τοῦ Ῥωμαίου Ἀυτοκράτορος, ψάλλει δὲ προθυμότερον τὰ ᾄθλα τοῦ ἀγαπητοῦ του Ἀλεξάνδρου, ἐπανκκάπτων οὕτω πρὸς τὰς ἀρχαίας δόξας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν ἄσμα δημοτικόν τοιοῦτον ἐξαρκεῖ ἵνα διασκεδάσῃ πᾶσαν ἀνάμνησιν τῶν παρόντων λατινικῶν μεγαλοδωρημάτων.

— Ἀλλ' εἶναι ἀρμόδιον νὰ προεξηγήσωμεν ἢν προτιθέμεθα ν' ἀκολουθήσωμεν ἐν τῇ μελέτῃ χρονολογικὴν ἔρευναν καὶ πορείαν.

Ἐσημειώσαμεν ἤδη, ὅτι τέσσαρα εἶναι τὰ κύρια στοιχεῖα τὰ συναποτελοῦντα τὸν Ἑλληνικὸν Μεσαίωνα καὶ συνεργαζόμενα εἰ-

τε παθητικῶς εἴτε ἐνεργητικῶς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους.

Ὀφείλομεν ὁμῶς, ἀκριβείας χάριν, νὰ προτάξωμεν ὅτι, ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων στοιχείων ὑπάρχει ἓν, τὸ ὁποῖον οὐ μόνον σχετικῶς πρὸς τὰ λοιπὰ τρία κατέχει θέσιν δευτερεύουσαν, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἀκριβῶς καὶ μόλις ἀξίζει νὰ προσχγορευθῇ στοιχείον. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ ἀριστοκρατία. — Κατωτέρω θέλομεν ἐξακριβῶσαι λεπτομερέστερον τοὺς λόγους τῆς διαστολῆς.

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ φρονοῦμεν, ὅτι χωρισμένως πῶς καὶ ἀσχετῶς ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διὸ σκοπεύομεν χωρισμένως καὶ ἡμεῖς νὰ τὸ μελετήσωμεν, προσχεδιάζοντες τὴν ἐξιστόρησίν του. Ἄφοῦ δὲ διαπραγματευθῶμεν τὰς περιπετείας του, τότε πλέον, ἀπηλλαγμένοι τοῦ ἄχθου τούτου, θέλομεν ἀρμοδιωτέρως προβῆ εἰς τὴν ταυτόχρονον τῶν λοιπῶν τριῶν στοιχείων ἔρευναν, τῆς Μοναρχίας ἢ πλ. τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ. Ὅταν δὲ φθάσωμεν εἰς τὴν ἐποχὴν ὅπου ἡ ἀριστοκρατία σχεδὸν ἐξέλιπεν, ἢ τοῦλάχιστον ἐξερραυλίσθη τασοῦτον, ὥστε πᾶσαν ἀπόλλωλεν ἱστορικὴν ὄντοτητα, τότε ἀναλαμβάνοντες τὴ ἀσθενὲς νῆμα τῆς ζωῆς τῆς, θέλομεν ἐξακολουθήσει τὴν διήγησιν διερευνῶντες συγχρόνως τὴν προαγωγὴν ἀπάντων τῶν τεσσάρων στοιχείων μέχρι τῆς τελικῆς ἀλώσεως.

ΚΑ΄.

Λόγος τῆς διαίρεσως.

Ὅστις προσεκτικῶς ἐκτιμήσῃ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορικὴν πορείαν τῆς Βυζαντινῆς ἀριστοκρατικῆς σχετικῶς πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν, καὶ ἀναλογισθῇ τὴν μικρὰν ἢ καὶ μηδεμίαν διακονίαν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πείθεται ὅτι ἡ ἀριστειοῦχος αὕτη τάξις, ἥτις κατ' ἀρχὰς μὲν χαίρει καὶ ποικίρας σημαντικότητος, μετέπειτα δὲ χαινοῦται καὶ παρακμάζει πρὶν ἢ παρακμάσῃ παντελῶς ἢ δημιουργήσασα αὐτὴν ἀρχῇ, ἢ πλ. ἡ μοναρχία, συγκατελέχθη πρὸ ἡμῶν ἀνοικείως μετὰ τῶν ἐτέρων συστατικῶν στοιχείων, καὶ ὅτι ἡ περὶ αὐτὴν μελέτη ἠδύνατο παν-

τάπασιν ἄφαιρεθῆ, χωρὶς ποσῶς νὰ λάβῃ ζημίαν ἢ τῆς ἰστορίας ἐκθεσις.

Καὶ τῶντι, ἡ οὕτω λεγομένη Βυζαντινὴ Ἀριστοκρατία, ἐὰν ὀρθῶς ἐξετάσωμεν, οὔτε ἀριστεία σωματείου, οὔτε κράτος κατέχει, κατὰ τὴν λεκτικὴν σημασίαν τῆς. Ἀριστεία δὲν ἔχει, καθότι σωματεῖον διοργανισμένον δὲν εἶναι, οὔδὲ κἂν χεῖρει προνομιακῶν τιμαρτίων· κράτους δὲ διατελεῖ πάντᾳ στερουμένη ὑπὸ πολιτικὴν ἔννοιαν, διότι ὑπάρχει προσωπικὴ καὶ ἐξαρτωμένη ὑπὸ τῆς αὐθιρεσίας καὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ δεσπότης.

Ἡ ἀριστοκρατία τῆς Ἀνατολῆς ἀπέχει τῆς δυτικῆς, ὅσον ἀπέχει ἡ παλαιὰ ἀπὸ τοῦ νεωτέρου κόσμου, ὅσον ἡ παλαιὰ κοινω- νία διίτησι τῆς βαρβαρικῆς ἐν τῇ Αὔρει.

Ἐπειδὴ, ἡ μὲν δυτικὴ ἀριστοκρατία εἶναι σωματεῖον πολιτικόν, στερεῶς διοργανισμένον, καὶ διὰ θεσμῶν ἰδίων ρυθμιζόμενον· μεταλαμβάνει ρᾶλλον ἢ ἥττον τῆς ἡγεμονίας, ὥστε συμμετέπου- σα μέχρι βαθμοῦ τινος, ὑπάρχει ἀνεξάρτητος τοῦ μονάρχου. Δύ- ναμις δὲ ὁμοῦ μεταξὺ βασιλέως καὶ λαοῦ, συμμετέχουσα τῆς φύσεως καὶ τοῦ δικαίου τούτου καὶ ἐκείνου.

Ἡ δὲ Βυζαντινὴ εἶναι ἐκ τῶν ἀσχημῶν ἐκείνων πολιτικῶν συ- στάσεων, αἵτινες, ὡς ἐκ τῆς ἱστορικῆς τῶν ἀτελείας καὶ ἀδυ- ναμίας, κατὰ μόνην ἐπίδειξιν ἐπεγνωθήσαν, καὶ εἰς μόνην πε- ρελθόντος τινὸς ἀνάμνησιν χρόνου συνετάχθησαν· σύστασις οὔδὲ μερίδος ἡγεμονικῆς μετέχουσα, οὔδὲ στηριζομένη ἐπὶ τῆς εὐ- νοίας, τῆς ἰσχύος καὶ ἀφοσιώσεως τῶν λαῶν. — Αἱ στάσεις καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῆς δημοκρατουμένης Ῥώμης εἶχον δρέφει τῆς ἀρχαιοτύπου καὶ ἐγγωρίου σριστοκρατίας τοῦ εὐρωστοτέ- ρου βλαστοῦ, ἡ δὲ αὐτοκρατορία, γέννημα παρακμῆς, ἐπέρανε διὰ τοῦ ἐξευτελισμοῦ ἢ διὰ τῆς μαχαίρας τὸ ἔργον τῆς κατα- στροφῆς. Ἡ Ῥώμη λοιπὸν, κατὰ τὴν προκειμένην ἐποχὴν δὲν εἶ- χε νόμιμον καὶ ἱστορικὴν ἀριστοκρατίαν. Καὶ ἐὰν ἡ φύσις ἀρι- στόφρων τῆς Ῥώμης γῆ δὲν εἶχε πλέον ἀριστοκρατικὸν νόμιμον σωματεῖον νὰ προσενέγκῃ πρὸς τὸν ἀπεκδημούντα Κωνσταντί- νον εἰς ὑποστήριξιν τοῦ θρόνου του, τίνα ποτὲ ἠδύνατο νὰ προσ-

φέρη ἢ Ἑλλάς ἀριστοκρατίαν, αὐτὴ ἦτις ἐξήρχετο ἄρτι αἰμόφυρτος ἐκ τῶν βασιανιστηρίων, καὶ δημοκρατικὴ ἐκ τῶν κόλπων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, αὐτὴ ἡ φύσει ἀποστροφομένη τὴν κοινωνικὴν ἀνισότητα, καὶ βδελυττομένη πᾶν ὑποστήριγμα δεσποτισμοῦ;

Ἄλλα, θέλει τις παρατηρήσει· — τίς οὖν ἡ χρεία νὰ ἐξιστορήσωμεν διακριθὼν τὴν ἀριστοκρατίαν, ἀφοῦ οὐδὲ πολιτικὸν εἶναι σωματεῖον, ὑπὸ Ῥωμαϊκὴν ἔποψιν, οὐδὲ κατ' εὐθείαν ἀνάγεται παρὰ τὸν μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμόν;

Ἀναγκαζόμεθα νὰ διεξέλθωμεν συντόμως τὰς τύχας τῆς, διότι πραγματιῶς ἡ πολυθρόλλητος αὕτη τάξις, πολιτικὴ μὲν, τοῦλάχιστον κατὰ φαινόμενον, ἄλλοτρία δὲ τῇ οὐσίᾳ πρὸς τὴν πολιτικὴν, χωρίζεται, καὶ πρέπει νὰ χωρισθῇ, τῶν ἐθνικῶν στοιχείων ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ· διότι, καιρὸς τέλος πάντων, ν' ἀποδώσωμεν ἐκάσῳ τὰ ὀρειλόμενα, καὶ ν' ἀπαλαχθῶμεν ἅπαξ ἐκείνης τῆς βρυτάτης εὐθύνης, ἣτις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ γένους ἡμῶν ἐπεσώρευσε τοσαύτας λοιδορίας καὶ δυσφημίας, ὅσας παρ' ἡμῖν ὁ σαυρὸς Ῥωμαϊσμός ἐνεισήγαγεν ἀσθενείας, καὶ δυσκαθαρσίας καὶ ἀτελειότητος διὰ τοιαύτης συστάσεως. «Τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.»

Διακρίνοντες δὲ τὴν Βυζαντικὴν ἀρχοντίαν ἀπὸ τὴν Ἑκκλησίαν καὶ ἀπὸ τὸν Λαόν, ἐκτελοῦμεν ἀναμφιβόλως καθῆκον ἱστορικῆς δικαιοσύνης. Ἐπάθομεν μὲν ὑπ' αὐτῆς παντοῖα δεινά· σήμερον δὲ, κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἔχομεν ἐξουσίαν νὰ προάξωμεν παρῆρσίᾳ τὴν ἱστορικὴν δίκην τῆς.

ΚΕ'.

Σύστασις καὶ φύσις τῆς Βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας.

Διηγοῦνται οἱ ἱστορικοὶ, ὅτι ἐν ἐλλείψει δεξιοῦ ἰθαγενεῶς ἀριστοκρατίας, ὁ Κωνσταντῖνος κατεσκεύασεν ἐν τῇ νείᾳ τοῦ Ῥώμη οἴκου μεγαλοπρεπεστάτους, οὓς ἐδώρησατο πρὸς τὰς σημαντικωτέρας καὶ πλουσιωτέρας τῆς πρώην Βασιλίδος οἰκογενείας. Πολυάριθμοι δοῦλοι καὶ ὑπηρέται, καὶ ἐπιπλα, καὶ ἄσιατικά

σκεύη πολύτιμα, καὶ ἀνδριάντες, καὶ εἰκόνες, καὶ εἰδωλα συν-
ηκολούθησαν αὐτοῦς, προσέτι δὲ μίμοι καὶ γελωτοποιοὶ, καὶ ὑ-
ποκριταί, καὶ ἀγωνισταί, καὶ θηρία παντὸς εἴδους, συνοδία ἀ-
διαχώριστος τῆς τότε Ρωμαϊκῆς κοινωνίας.

Λέγεται δὲ ὅτι τοιαύτη ἐγένετο συρροή ἀποδημούντων εἰς ἀ-
κολουθίαν τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἀρχόντων, ὥστε δὲν ἀπέμει-
νον ἐν Ῥώμῃ παρέξ ὁ χυδὴν λαός, καὶ τινες γεωργοὶ, μηδὲ ἐξ-
αρκοῦντες εἰς τῶν ἀγρῶν τὴν καλλιέργειαν. — Οἱ πλούσιοι, οἱ
εὐγενεῖς, οἱ ἔμποροι ἐπώλησαν τὰ κτήματά των εἰς εὐτελεστά-
την τιμὴν, ὡς συνέβη μετέπειτα κατὰ τὰς Σταυροφορίας, ὅτε
πάλιν ἡ Δύσις ἐπλημμύρησε τὴν Ἀνατολήν.

Τὰς ἐπιχωρίους περιπτώσεις καὶ νέας ἀνάγκας ὁ Κωνσταντι-
νὸς ὑπολογίσας, μεταρρυθμίζει ταύτην τὴν προνομιοῦχον καὶ με-
γαλόδουλον ἀποικίαν του. Οἱ προκάτοχοί του τὴν εἶχον παν-
τοιοτρόπως ἐξαθηνίσει· οὗτος δὲ τὴν ἐπανορθοῖ μεχριστοῦ τὸ ἐπι-
τρέπει ἢ ἀπόλυτος δεσποτεία του. Διανέμει πρὸς αὐτοὺς προνό-
μια, εἰκονικὴν, κατ' ἀλήθειαν, ἢ πραγματικὴν χορηγοῦντα ἐξου-
σίαν, καὶ δικαιώματα πρωτοκαθεδρίας ἐπὶ πάντα Γραικῶν. Δί-
δει αὐτοῖς γαίαν πρὸς διαγωγὴν τῆς ἀξίας· καὶ τὴν κουφότητα
γινώσκων τῆς ἀρχοντίας του, περικοσμεῖ αὐτοὺς μὲ τίτλους ἔτι
μᾶλλον κομπαστικοὺς καὶ πομπῶδεις τῶν πρότερον, τίτλους, οἱ
ἦχοι τῶν ὁποίων ἐμελλον νὰ γαργαλίωσιν ἀκοὰς ἐπὶ τοῦ πα-
ρόντος περισσότερο εὐδιαθέτους εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἡδυπάθειαν
ἢ εἰς τὰ Ρωμαϊκὰ προστάγματα. Οἱ νεήλυδες οὗτοι τῶν γραι-
κῶν αὐθένται, οἱ *respectabiles*, οἱ *clarissimi*, οἱ *honorabiles*,
οἱ *eminentissimi*, ἀποβιβασθέντες ἐν Ἑλλάδι χωρὶς οὐδεμιᾶς
ἀριστοκρατικῆς ἀναμνήσεως, ἄνευ παραδόσεων, χωρὶς ἐθνικοῦ
χαρακτήρος καὶ ἀξιοπρεπείας, ἐποιοῦν διὰ τῆς ἀγερωχίας, τῆς
κακοηθείας καὶ τῆς εὐπορείας των βαθυτέραν καθεκάστην τὴν
τάφρον τὴν χωρίζουσιν αὐτοὺς κατὰ λόγον ἱστορικόν τε καὶ θρη-
σκευτικὸν ἀπὸ τὸν αὐτόχθονα, ἐκτετραχληλισμένον καὶ πειναλέον
λαόν, καὶ ἀπὸ τὴν σεμνοπρεπῆ καὶ σοβαρὰν τάξιν τοῦ Ἰερρατείου.
Μεταβαίνοντες δὲ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ὑπηρεσίας εἰς τὴν στρα-

τιωτικὴν, ἣτις κατείχτο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐλάμβανον τίτλους προσθεματικούς. Ἐγίνοντο τότε Κόμητες, Καστροκόμητες, Δούκες, Μεγαλοδούκες, καὶ ἐφεξῆς, μὲ μισθὸν ἰκανὸν ἐκ τῶν ἰδρώτων τοῦ πένητος ἐξαγόμενον, ὥστε νὰ τρέφωσιν ἐν μὲν τῇ οἰκίᾳ ἑκατὸν ἐνενηήκοντα δούλους, ἐν δὲ τοῖς ἱπποστασίοις αὐτῶν ἑκατὸν πενήκοντα ὄκτω ἵππους.

Τὰ μέλη τῆς κούφου ταύτης ἀριστοκρατίας τοῦ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπωνόμασε θετοὺς πατέρας τοῦ Ἄυτοκράτορος καὶ τῆς Ἐπικρατείας, ἔδωκε δηλ. αὐτοῖς βαθμοὺς καὶ τίτλους προσαίρων, μὴ δυνάμενος νὰ ἐνισχύσῃ αὐτοὺς μετὰ τινος ἱστορικῆς αὐθεντίας. Ὅθεν, τέκνα τῆς τύχης καὶ τῆς αὐθιχεσίας τοῦ βασιλέως, δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι προσηλώθησαν εἰς μόνον τὸν θρόνον καὶ διέμειναν ὡς ἐπιτοπλειστον ξένοι πρὸς τὸν λαόν. Ὁ δὲ λαὸς τοῦ Βυζαντίου τί νὰ κάμῃ; καθυπετάχθη· ὁ λαὸς ἐκπαλαί τοὺς ὑπέφερε, καθὼς ὁ ὑπηρέτης ὑποφέρει τὸν παράσιτον τοῦ δεσπότη. Ἐν μὲν τῇ παρουσίᾳ τούτου διακονεῖ αὐτὸν, ὀπισθεν δὲ τὸν χλευάζει καὶ τὸν ἐμπαίζει.

Ἄλλ' ἴσως ἦτο καὶ τοῦτο πεπρωμένον ἐπ' ἀγαθῷ. Κύριος οἶδε τίνα ἐπιφρόνῃ ἤθελεν ἐξασκήσει ἡ ἀρτισύστατος αὕτη ἀριστοκρατία ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, καὶ κατὰ πόσον ἤθελεν ἐφεξῆς τροπολογήσει τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς, ἐὰν ἦτον ἐκπροσμίμων ἐγκρατῆς εὐγενείας ἀληθινῆς, καὶ ὄχι προσκοιητῆς καὶ ἐπιτετηδευμένης· εὐγενείας ππραγομένης ἐξ ἀνδρείας, ἢ διανοητικῆς ὑπεροχῆς, καὶ ὄχι ἐσχηματισμένης ἐπὶ ἀπλῶ καὶ ματαίῳ καλλωπισμῷ τῆς αὐλῆς. — Εἶδομεν ἄλλοτε τοὺς ἀληθεῖς πατρικίους τῆς δημοκρατίας ἀσπασθέντας τὸν ἑλληνισμόν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς αὐτοῦ καταθλίψεως, καὶ περιθάψαντας τοὺς πρόσφυγας στρατηγούς τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας, καὶ τοὺς σοφοὺς τῶν Ἀθηνῶν ὅσοι κατέφευγον ἐν Ῥώμῃ, μετὰ πλείονος εὐσεβείας ἴσως πρῶτον ἔδειξαν οἱ Φλωρεντινοὶ πρὸς τοὺς Γραικοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Γίς δὲ δὲν ἐνθυμεῖται μετ' εὐγνωμοσύνης τὰς φιλοφροσύνας αἱ ἀριστοκρατικαὶ τῆς Δημοκρατίας οἰκογένειαί, κατ' ἐξοχὴν ἢ τῶν Σκηπιῶνων, ἐπεδαψίλευσαν

πρὸς τοὺς φυγάδας πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μου-
 μίου; ὅτι χάριτι αὐτῶν ἡ ἑλληνικὴ διάλεκτος, καὶ ἡ φιλολογίη
 καὶ αἱ τέχναι τῆς Ἑλλάδος εὗρον ἄσυλον ἐπ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν
 γῆν τῶν ἐχθρῶν; — Ἄφείκτως· ἐάν τὸ παράκλαστον τοῦτο βυ-
 ζαντινὸν δημιουργήμα δὲν ἤθελε σχηματισθῆ μόνον καὶ μόνον
 πρὸς ὑπόθαψιν τῆς ξενοκρατίας, ἀλλ' ἤθελεν ἔχει προσέτι καὶ
 ἴδια συμφέροντα νὰ ὑπερασπίσῃ καὶ διαφυλάξῃ, ὡς συνέβη ἀλ-
 λαχοῦ· ἐάν ἀντὶ τοῦ νὰ φανῇ ἀνυπόστατον ἐκ γενετῆς αὐτοῦ,
 ἤθελεν ἐγερθῆ εἰς περιωπὴν σωματείου πολιτικοῦ, ἔχοντος ζωῆς
 καὶ ἀποστολὴν καὶ δικαιώματα ἰδιαίτερα, ἀναμφιδόλως μετὰ τινὰ
 χρόνον ἤθελεν ἐντοπισθῆ καὶ συνοικειωθῆ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλά-
 δος, ἤθελεν, οὕτως εἰπεῖν, ἐθνικευθῆ· ἐκθνικευθὲν δὲ, κατ' ἀνάγ-
 κην ἤθελε τροποποιήσῃ τὰς ῥοπὰς καὶ τὴν φύσιν τῶν ἐμφυλίων σοι-
 χείων ἐνεισίγον ἴσως τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα, ὡς ἀπαραίτη-
 τον πόρον διατηρήσεως, ἢ ἐνδυναμοῦν τὴν προωρισμένην νὰ λή-
 ξῃ μοναρχίαν, ἢ ταλαντεύον τὸν λαόν, ἢ καταλύον τὰ ἐθνοσω-
 τήρια σχέδια τῆς Ἐκκλησίας. Τεθειμένης δὲ ταύτης τῆς εἰκασίας,
 ὁ μετέπειτα ἐνσκήψας δυτικισμὸς δὲν ἤθελεν ἀπαντήσῃ καθ'
 ὁδὸν τὸ παραμικρὸν πρόσκομμα, οἱ δὲ διάφοροι Εὐρωπαϊκοὶ τε
 καὶ Ἀνατολικοὶ ξενισμοὶ, οἵτινες ἐπολιόρκησαν ἀδιακόπως, καὶ
 μάλιστα περὶ τὰ τέλη, τὸν ἐθνισμὸν, ἤθελον ἐνδεχομένως νοθεύσει
 τὸ θρησκευμα καὶ τὰ ἤθη, ὥστε τέλος νὰ χαυνωθῆ καὶ νὰ παρα-
 λυθῆ ἡ ἐθνικὴ σύμπνοια ἐκείνη, ἐν ᾗ καὶ δι' ἧς καὶ ὑφ' ἧς ἐσώθημεν.

ΚΣΤ'.

Ἡ Γερουσία καὶ ἡ Ὑπατία τοῦ Βυζαντίου.

Καθὼς οἱ τελευταῖοι τῆς Ἑλλάδος ἱστορικοὶ Φιλόσοφοι πολ-
 λάκις καὶ μετ' ἐμβριθείας παρετήρησαν, ἰδιότητος θεοδώρητος τοῦ
 Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ ἀρετὴ, τοῦ δὲ ῥωμαϊσμοῦ ἡ τύχη. — Τὰ δύο
 ταῦτα ἄκρα τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἀντιστοιχοῦσι, συμφώνως
 μετὰ τῶν παρ' ἡμῶν, προεκτεθέντων, τὸ μὲν εἰς τὸ αἰσθημα τῆς
 ἠθικῆς ἐλευθερίας, τὸ δὲ εἰς τὴν τυφλὴν εἰμαρμένην.

Καὶ ἐπειδὴ ὡς ἄκρα τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἀπέχουσιν ἀφη-

ρημένως τὸ ἐν τοῦ ἄλλου, ὅθεν καὶ ἀντίκεινται πρὸς ἄλληλα, διὰ τοῦτο ἀντιφέρονται ὡσπύτως ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἱστορίας.

Κατὰ λόγον λοιπὸν ἀνώτατον, ὁ μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ Ῥωμαϊσμοῦ ἀνταγωνισμὸς μέλλει νὰ λαβῇ χώραν ἐξ αὐτῆς ἐκείνης τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ Λατινικὴ Αὐτοκρατορία προσδιορίζει εἰς τοὺς δύο κλάδους τῆς ἀνωτέρας ἐξουσίας, καὶ τοι ἐπὶ ψιλῶ τύπῳ, δικαιοδοσίαν καὶ καθήκοντα.

Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Κωνσταντῖνος ἀποκλείει τῆς Συγκλήτου Βουλῆς καὶ τῆς Ἱππατείας πάντας τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι, ἂν καὶ διακριθέντες κατὰ πολέμους ἐπὶ ἀνδρείᾳ καὶ γενναϊότητι, ἀποποιῶνται νὰ δώσωσιν ὁμολογίαν πλήρους ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν μοναρχίαν, ὑποσχόμενοι, τυχούσης ἀνάγκης, νὰ ἀπειθήσωσι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας, ἢ τὰς παραινέσεις τῶν ἱεραρχῶν. Διὰ τοιοῦτου ψηφίσματος ὁ Αὐτοκράτωρ ἐξ ἀρχῆς χαράσσει γραμμὴν τινα ὁροθετικὴν διαιροῦσαν εἰς δύο ἄνισα μέρη τὸ ὑπήκοον. Ἐνθεν μὲν ἡ Ῥωμαϊκὴ ἀρχοντία, κατέχουσα τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα ἐν τῇ Συγκλήτῳ, ἐν τῇ Ἱππατείᾳ, καὶ ἐν τοῖς διαφόροις θέμασι τῆς ἐπικρατείας, ἐν ταῖς διοικήσεσι καὶ στρατηγίαις καὶ ἐπαρχίαις· ἐκείθεν δὲ ὁ λαὸς, σύμπας ὁ λαὸς ἀδιακρίτως, συγκείμενος ἐκ πλουσίων τε καὶ πενήτων, ἐξ εὐγενῶν ἄμα τε καὶ ἀσπῶν πολιτῶν Ἑλληνικῆς καταγωγῆς.

Πλὴν τί ἐστὶ Σύγκλητος βουλή, τοῦτέστι Γερουσία; — Ὄνομα ἔνδοξον καὶ εὐηχον! Ἡ Γερουσία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁμοιάζει ἴσως τὴν περίβλεπτον καὶ ἰσχυρὰν γερουσίαν τῆς πάλαι Ῥώμης; — Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἡ Αὐτοκρατορία παρέλυσεν αὐτήν.

Τί λοιπὸν εἶναι αὕτη ἡ βυζαντινὴ Γερουσία;

Ὦντως εὐηχον ὄνομα, τὴν παλαιὰν ἀναμιμνήσκον Ῥωμαϊκὴν ἐθνικότητα ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς παρακμῆς· ἀπλὴ παράδοσις διωρισμένη διὰ τῆς πικρουσίας αὐτῆς νὰ συντηρῇ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ βυζαντινοῦ κυκεῶνος τὸ νῆμα τῆς λατινικῆς ἀρχαιότητος, καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ δορυκτῆτου. — Ἡ Γερουσία εἶναι ταῦτοχρόνως, καὶ δὲν εἶναι πολιτικὴ ἀρχή· κατὰ μὲν τὸν νόμον, ὑπάρχει, τρόπον τινά, τύπος ἱστορικὸς, σφραγίς μοναρχικῆς αὐθεν-

τίας· πραγματικῶς δὲ, λαμβάνει μέρος εἰς τὰς ὑποθέσεις, καὶ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς κοινωνίας. Ἐν γένει δὲν ἔχει οἰκείαν ἀποστολήν, ὅθεν οὐδὲ μέρος ἴδιον ὑποκρίνεται ἐν τῷ μεσαιωνικῷ δράματι. Τεθειμένη αἰωνίως ἐν μέσῳ τῆς πάλης τῆς μεταξύ ρωμαϊσμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ· ἄμοιρος ἐξουσίας ἀναμφισβητήτου, μὴ δυναμένη δὲ νὰ μεθέξῃ τοιαύτης ἐξουσίας, χωρὶς νὰ προσκόψῃ καὶ διακόψῃ τὸν βῆθιν τῶν ἐκ Προνοίας περὶ Ἑλλάδος νόμων, ἡ Γερουσία βέπει διηνεχῶς πρὸς τὸ δε ἢ ἐκεῖνο τὸ κόμμα, ἐναλλάξ ὑπερμαχοῦσα ὑπὲρ ἐθνισμοῦ ἢ ξενισμοῦ, κατὰ τὰς φορὰς τῆς τύχης καὶ τῶν συμβεβηκότων.

Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν δὲν εἶναι μεγάλη πολιτικὴ ἀρχή, μολοντοῦτο ἐπειδὴ πολλάκις εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐναπετέθη ἡ τύχη τῶν δυναστειῶν καὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου, διὸ κατέχει μετὰ τὴν ἡγεμονίαν τὴν σημαντικωτέραν θέσιν. Τοῦτο τὸ συμβούλιον, ἀδύνατον μὲν καὶ τεταπεινωμένον ἐπὶ βασιλέων δυνατῶν, ἰσχυρὸν δὲ ἐπὶ ἀσθενῶν ἢ κακοδόξων, κατ' ἀρχὰς μὲν συμμερίζεται τὰ δόγματα τοῦ ρωμαϊσμοῦ, σεμνυνόμενον εἰς ἤθη καὶ ἔθιμα ξένα, καὶ προσποιούμενον ἱματισμὸν ρωμαϊκόν· ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ὑπακούει καὶ αὐτὸ κατὰ τὴν βροπὴν τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τοὺς νόμους τῆς Ἑλληνικῆς ἀναπτύξεως, ἀποστατεῖ τῆς ἀρχαιοτυπίας, καὶ παραδεχόμενον γραικορωμαϊκὸν χαρακτῆρα, συνακούεται πολλάκις μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς πνευματικῆς τάξεως. Προϊόντος μάλιστα τοῦ χρόνου, βλέπομεν ἐνίοτε τὴν σύγκλητον ἐγκαταλείπουσιν τὰ μοναρχικὰ συμφέροντα καὶ κλίνουσιν εὐχαρίστως τὸ οὖς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὀρθοδοξίας, ἢ τὰς στασιώδεις τῶν δῆμων κραυγὰς. Ἐνίοτε ὁ βασιλεὺς καταδικάζεται ὑπ' αὐτῆς δι' ἐπίτηδες ψηφίσματος, καὶ ἄλλος διάδοχος ἀξιώτερος, φίλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ, προσκαλεῖται νὰ λάβῃ τὰ σκήπτρα.

Ὅσον ὅμως καὶ ἂν ἐξελληνίζεται βαθμηδὸν ἡ Γερουσία, τὴν πορείαν τοῦ γένους ἀκολουθοῦσα, πάντοτε μόνον τοῦτο καὶ μέχρι τέλους διατηρεῖ τὸν ἐξωτερικὸν χρωματισμὸν ἐκείνον, ὅστις τῇ ἐδόθη ἐν τῇ ἐγκαθιδρύσει τῆς. Κατὰ τοῦτο δὲ ἡ Γερουσία

καθώς καὶ ἡ Αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου παριστάνουσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ θεάματι μοναδικὸν καὶ ἀπαραδειγμάτιστον. Ὄταν ἔλθῃ καιρὸς νὰ ὑπερισχύσῃ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχείον, ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ τῆς ἀγορᾶς ἀναδιδόμενον, εἰσχωροῦν ἐν τῇ αὐλῇ, ἐν τῷ θρόνῳ καὶ ταῖς συμβουλίαις, πανταχοῦ παρευρισκόμενον, καὶ τὰ πάντα πληροῦν, τότε παραδόξως ἡ αὐτοκρατορία καὶ ἡ γερουσία, τὰ δύο ταῦτα σύμβολα τῆς ξενοκρατίας, ἐνοῦσιν ἐν ἑαυτοῖς ἀμφοτέρως τὰς μορφὰς τῶν δύο ἀντικειμένων μερίδων, κατὰ μὲν τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα διαδεικνύμεναι Ῥωμαϊκαί, κατὰ δὲ τὸ πνεῦμα Ἑλληνικαί. Ἐν ἄλλαις λέξεσι, τὰ ξενικὰ στοιχεῖα, κατηλλοιωθέντα μετὰ δέκα ἑκατονταετηρίδων ἀποτριβῆν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ χριστιανισμοῦ, κατήντησαν, οὕτως εἶπεν, αἰνίγματα δυσδιάλυτα, ἄμορφα λείψανα, ὄντα μυθώδη καὶ φανταστικά, φέροντα μὲν ἐν ἑαυτοῖς ἀλλοκότως τὸν τύπον ὁμοῦ χρόνων ἀπωτάτων καὶ νεωτέρων, μὴ ἀνήκοντα δὲ μηδὲ εἰς τὴν παλαιάν, μηδὲ εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν, μηδὲ εἰς τὸν Ῥωμαϊσμόν, μηδὲ εἰς τὸν Ἑλληνισμόν.

Βέβαιον ὅμως ἔστι ἐν ἀρχῇ τὸ λατινικὸν στοιχείον ὑπερτέρησε τοσοῦτον, ὥστε ἡ γερουσιαστικὴ τήβεννα δὲν περιέζωσε πάρεξ καθαρὸς Ῥωμαῖους, ὑμνῶντας τὴν ἀκραιφνή τῶν βασιλικῶν προνομίων συντήρησιν καὶ τὴν τῶν ἀρχαίων περαδῶσεων σωτηρίαν· «ἡμεῖς γάρ, γράφει ὁ Ἰουστινάνος, οὐδενὶ τὴν ἀρχὴν περαδῶσομεν, πλὴν εἰ μὴ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἱλλουστρίων, ἢ τῶν περιβλέπτων Κομήτων, ἢ τοῦ ὑψηλοτάτου βήματος τῶν λαμπροτάτων Τριβούνων, τῶν Πραιτωρειανῶν καὶ Νοταρίων». — Τοιοῦτον ἦν τὸ εἰσαχθὲν Λατινικὸν περιτύλιγμα· σωρὸς λέξεων καὶ ἐξιτήλων ἀξιωματίων. — Ἡ διάλεκτος τῆς Γερουσίας ἐπομένως ὤφειλε νὰ ᾖ Λατινικὴ, μίγμα βαρβρικῶν, ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν φωνῶν. Ὅτε δὲ παντελῶς ἐξέλιπε τῆς Λατινικῆς ἡ χρῆσις, ὑπερισχυσάσης τῆς γλώσσης τῶν ἐγχωρίων στοιχείων, ὡς καὶ τότε οἱ ἱλλουστριοὶ οὗτοι ἐξηκολούθησαν κομπορρημόνως νὰ ἐπικαλῶσι τὴν γλῶσσαν τῶν Ῥωμαίων πατέρων αὐτῶν φωνῆν.

Αὐτὸ τοῦτο συνέβη καὶ περὶ Ἰτατείας, μὲ ταύτην τὴν δια-

φορὰν, ὅτι ἡ δημοτικὴ τῆς πρώτης ἀριστοκρατίας αὕτη θυγάτηρ, καθὸ ἄσχετος πλέον πρὸς λαὸν μὴ χαιρόντα κατὰ νόμον τὰ ἴδια τοῦ Ῥωμαίου λαοῦ δικαιώματα, καὶ τὴν αὐτὴν προσωπολογημένην ἐλευθερίαν, ἐξέλιπεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, μᾶλλον ἐτι τῆς Γερουσίας, καὶ κατεβιδάσθη εἰς τὸν ἔτχατον τῆς εὐτελείας βαθμόν. Ἡ παντοδύναμος ἀρχὴ, ἥτις εἶχεν ἐξουσίαν τοῦ πολεμεῖν τε καὶ ἄγειν εἰρήνην, πολιτεύεται τῶρα εἰς φιλοτιμίαν μόνην, καὶ ταύτην σώφρονα τεταγμένην, καὶ τὸ μέτρον μὴ ἐκβαίνουσαν· αὕτη δὲ ἡ φιλοτιμία συνίσταται εἰς τὴν ἀπολαβὴν δημοτικῶν τιμῶν ἀκάρπων τιμῶν, καὶ εἰς τὴν διανομὴν τῶν χρημάτων ἐν τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὁ ὕπατος ἐξελέγτο. Οὕτως ἔμεινεν εἰς τὴν καθομιλουμένην μας γλώσσαν ἡ λέξις φιλοτιμία, σημαίνουσα χάρισμα, συνθηθέστερον ἀπαντωμένη ἐν Πελοποννήσῳ ὕστερον λείψανον παρὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διατηρηθὲν, εἰς μνημόσυνον τῆς πολυθρυλλήτου καὶ παντοδυνάμου ταύτης ἐξουσίας τῆς ἀρχαιότητος.

Ἡ Ὑπατεία λοιπὸν τοῦ Βυζαντίου περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν εὐταξίαν τῶν δημοσίων θεαμάτων καὶ εἰς τὴν ἐπιστασίαν τῆς ὀρθῆς αὐτῶν ἐκτελέσεως. — Εἶναι ὡς πρὸς τοῦτο περιεργοὶ αἱ Πρόοδοι, ὡς ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ πολλῆς λεκτικῆς καταχρήσεως ὀνομάζει τοὺς ὄρους τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς. Ἀνάρμοστον ἴσως δὲν εἶναι νὰ τοὺς μνημονεύσωμεν ἐπιτροχάδην· οὗτοι παρέχουσι μὲν ζωπρὰν ἐξεικόνισιν τῆς φροντίδος, ἣν οἱ τότε ἀρχηγοὶ τοῦ γένους ἐλάμβανον περὶ ἀνατροφῆς, καὶ ψυχγωγίας, καὶ παιδείσεως τῶν ὑπηκόων των, ζωγραφίζουσι δὲ τὸ εἶδος τῆς ἐξουσίας ἣν ἔχαιρον τὰ μέλη τῆς ἀρχοντίας.

Ἡ ἐπιστασία τῶν Ὑπάτων προσδιωρίζεται,

Α. Εἴστε ἵπποδρομίαν, εἴστε τὰς τῶν θηρίων θέας τε καὶ ἀναιρέσεις, καὶ τὰς ἐπὶ τῆς σκηνῆς τε θυμένης ἡδυπαθείας, οὐδενὸς τούτου ἀποστερηθήσεται ὁ ἡμέτερος δῆμος. Αὕτη πρόδοσις ἡ πρώτη ἐστίν.

Β'. Ἡ θέα τῶν ἀμιλλητηρίων ἵππων, ἣν δὴ μίαν μόνην προσ-
αγαρεύουσιν.

Γ'. Ἡ τοῦ καλουμένου θεάτρου κυνηγία.

Δ'. Ἡ τοῦ λεγομένου μνημερίου, ἐνθα πολλῆς ἡδυπαθείας ἐμπλήσει τὸν δῆμον τό τε καλούμενον πάγκαρπον θεώμενον, καὶ θηρίοις προσμαχόμενοι ἄνθρωποι, καὶ εὐδοκιμοῦντες τῇ τόλμῃ, καὶ πρὸς γε ἀναιροῦμενοι τὰ θηρία.

Ε'. Ἡ ἐπὶ τὸ θεάτρον ἄγουσα, ἣν δὴ πόρνας καλοῦσιν, ἐνθα τοῖς ἐπὶ σκληρῆς γέλωτοποιοῖς ἔσται χώρα, τραγωδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης χοροῖς, θεάμασι γε παντοδαποῖς, καὶ ἀκούσμασιν ἀνεώγμενον ἐστὶ τὸ θεάτρον.

ς'. Πάλιν ἡ θεά τῶν ἀμιλλητηρίων ἵππων.

Ζ'. Ἡ θεά τῆς καλουμένης ἀποθέσεως, κατὰ τὴν συνειθισμένην πανήγυριν.

—Καὶ ταῦτα μὲν συντόμως περὶ Συγκλητικῶν καὶ περὶ Ἰπᾶτιῶν.

ΚΖ'.

Ἡ Ἐκκλησία ὡς πρὸς τὴν Ἰπατίαν.

Ἡ δὲ τῶν δημοσίων θεαμάτων ἱστορία, ὡς θέλομεν ἀνεπτυγμένως εἶδει παρακατιῶν, κατέχει εἰς Βυζάντιον θέσιν ἀσυγκρίτως μᾶλλον λαμπρὰν καὶ περισπούδαστον τῆς ἧς κατέχει ἡ Ἰπατεία ἐν τοῖς χρονικοῖς. Ὁ τόπος τῶν δημοσίων θεαμάτων εἶναι ἡ κονίστρα τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου.

Εἶπομεν, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἑτεροφυῶν στοιχείων πάλιν ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς διεδραματίσθη, καὶ ὅτι ὄφειλεν αὐτῇ νὰ λάβῃ χώραν ἕνεκα τῆς διαφορᾶς ἐκατέρων τῶν προορισμῶν. Πλὴν ἡ Ἑλληνικὴ παράδοσις, θεόθεν ἐμπειπιστευμένη εἰς τὴν μεγαλόνοιαν καὶ τὰς καρδίας τῶν σοφῶν καὶ ἐναρέτων Ἱεραρχῶν, δυσμενῶς εἶδε τὸ φθοροποιὸν σύστημα τῶν κερκησιῶν καὶ τῶν ἀγώνων ἐνεισαγόμενον παρ' ἐκείνῳ τῷ λαῷ, οὐπὲρ ἡ διεύθυνσις καὶ ἡ ἀποστολὴ κατ' αὐτοὺς ἦσαν ἀνεπίδεκτα τηλικούτων ματαιότητων. Ὁ ἄμβων, ὁ νόμιμος καὶ ἀριλονεύκτης αὐτός Ἰσθμικός τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἑκατονταετηρίδος τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, δυσανασχετεῖ πρὸς τὰ Ῥωμαϊκὰ νομοθετήμα-

τα, και ενώπιον τῶν ὀργανιζομένων θεσμάτων ἰσχυροποιεῖ παρρησία κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν ἱππέων κεραινοδόλους καταμέμψεις, φλογερῶς ἀναθεματισμούς.

Ὁ τοῦ Κωνσταντίνου θάνατος ἀκριβοῶς ὑπάρχει τὸ συμβῆν, ὃπερ ἔδωκε τοῦ πολέμου τὸ πρῶτον σύνθημα, καὶ ἤψε τὸ μεταξὺ Ἰερατείου καὶ Αὐλῆς ἄσβεστον πῦρ. Ἔως τότε ἡ Ἐκκλησία εἴσιγα, πολλῶν ὄντων καὶ πολλοῦ λόγου τῶν πρὸς αὐτὴν παρὰ Κωνσταντίνου προσερχέντων ἀγαθῶν. Τοῦτου δὲ τελευτήσαντος, καὶ προχθείσης ἐπὶ μᾶλλον ἐν τῇ Αὐλῇ τῆς ἀσεβείας, ἡ ἐργὴ τῶν κηδεμόνων τῆς ἐθνικότητος καὶ ἀρχηγῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκρηγνύεται πλέον, πᾶν ἐνθουσιασμοῦ ὄριον ὑπερπερθεύσα. Ἔως τότε μόνον ὑπόπτως ὑπετανοθόρουζεν ἡ Ἐκκλησία· νῦν δὲ ἐξέρχεται, ὄρμηξ, περιέρχεται τὴν ἀγορὰν, βιάζει τὰς πόδας τῶν ἀνακτόρων, ἐνεισδύει ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν ἀρχόντων, ταῦτα μὲν τὰ παρόντα κατεδαφίζει, ἐκεῖνα δὲ ἀνορθοῖ, ἄλλα δὲ συρρυθμίζει, καὶ ἄλλα διαιρεῖ. Ἡ ἀριστοκρατία, ὡς πρὸς τὸν φίλτατον αὐτῆς λαόν, καὶ τὰ ἥθη ἐκείνης ὡς πρὸς τὰς τοῦτου ἀσχολίας εἶναι τὸ προκειμένον τῆς λαμπροτάτης καὶ μεταρρυθμιστικῆς εὐγλωττίας της. Ταῦτα δὲ πραγματευομένη, ἐξακοντίζει βέλη φλογώδη κατὰ τῶν ἐκφύλων ἀρχῶν, ἀφόβως προσβάλλει μεγιστάνας, ἐπισύρει εἰς τοὺς πόδας τοῦ Βήματος τὰ χαιμερπῆ τῆς ξενοκρατίας ὄργανα, προκινδυνεύει ὑπὲρ θεωρίας καὶ πράξεως, ὑβρίζει καὶ θωπεύει, παραινεῖ καὶ κολάζει, πάντα διανοεῖ, πάντα λαλεῖ, πάντα πράττει πρὸς ὀνειδισμόν τῆς ἀρχοντικῆς εὐτελείας, πρὸς ἐξόμνησιν καὶ παραδειγματισμόν τῆς ἀρετῆς, πρὸς ἐγκαρδίωσιν τῆς σοφίας, ἐνὶ λόγῳ, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ εὐαγγελικῆς ἐκείνης καθολικότητος, ἣτις ὑπῆρχε συγχρόνως ὄναρ χρυσοῦν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ κληρονομία πατρικῆ, καὶ οὐρανεπίβλητος ἀποστολὴ παναγιωτάτη, κατελθοῦσα ἐπὶ γῆς μετ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. — Πνεῦμα Καθολικόν, πατρόθεν ἐκπορευόμενον, ἐκίνει τὸν νοῦν, τὴν καρδίαν καὶ τὴν γλῶτταν τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων ἀναμορφωτῶν.

Πρὸ πάντων ὁ Χρυσόστομος, ἀνὴρ ἐκ τῶν σπανίων, στήλη Ὀρθοδοξίας, θεμέλιος λίθος τοῦ καινοῦ Ἑλληνισμοῦ· Πατριάρχης,

εὐγενῆς, ρήτωρ, φιλόσοφος, ἐπιστήμων, υἱὸς ἐπίσης ἀγαπητὸς τῇ ἐρήμῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, ἱερὸς τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ λοιπῇ οἰκουμένῃ, ὁ Χρυσόστομος βροντᾷ, κεραυνοβολαί τὴν ῥωμαϊκὴν Αὐλὴν, καὶ τὰς περὶ θεσμάτων αὐτῆς καὶ Ἰπάτων φθοροποιᾶς διατάξεις.

Ἡ φωνὴ τοῦ Ἰωάννου δὲν φοβεῖται μοναρχικὴν ὄρμην, οὐδὲ ῥωμαίων ἀρχόντων καταμήνυσιν. Ὁρθίος ὁ τρομερὸς ἐπὶ τοῦ βήματος, ὡς ἀντιπρόσωπος γιγαντιαῖος παρελθόντος καὶ μέλλοντος χρόνου, ἐμπενευσμένος, ὡς ἄγγελος φύλαξ Ὀρθοδοξίας, στιγματίζει τὴν διαφθοράν, καὶ μετὰ σοφίας εὐαγγελικῆς ἀντινομοθετῶν, ἀνατρέπει τὰ καθεστῶτα καὶ ὑποσκάπτει τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Αἱ μελίρρυτοι αὐδαὶ του, Ἑλληνικαὶ τὸ πνεῦμα, Ἑλληνικαὶ τὴν κλήσιν, Ἑλληνικαὶ τὴν φωνήν, πληροῦσι τοὺς ὄλους τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἀντηχοῦσι θορυβῶδῶς μέχρι Μεγάρων. « Ἴνα δὲ μάθητε, ἐκφωνεῖ ὁ θεὸς πρὸς τὸ περιστώως αὐτοῦ ποιμνιον ὁμιλῶν περὶ ῥωμαϊκῶν ἐθίμων, ὅτι ταῦτα σκῆψις, καὶ πρόφασις, καὶ ῥαθυμίας ἐστὶ παραπετάσματα, οὐδὲν ἐμοῦ λέγοντος, ἢ μετὰ τὴν αὐριον αὐτοὺς ἐλέγξει πάντας ἡμέρα τοὺς τὰ τοιαῦτα προφασίζομένους, ὅταν πᾶσα ἡ πόλις πρὸς τὸν Ἰππόδρομον μεταστῆ, καὶ οἰκίας, καὶ ἀγορὰς εἰς τὴν παράνομον θεωρίαν κενωθῶσιν ἐκείνην. . . . Πολλοὺς οἶμαι τῶν πρώων καταλιπόντων ἡμᾶς καὶ πρὸς τὰ θέατρα τῆς παρανομίας αὐτομολησάντων παρῆναι τῆμερον καὶ ἐβουλόμην εἰδέναι τούτους σαφῶς, ὥστε αὐτοὺς τῶν ἱερῶν ἐκκύλιετ' κροθύρων, οὐχ ἵνα μένωσιν ἕξω διηνεκῶς, ἀλλ' ἵνα διορθωθέντες, ἐπανέλθωσι πάλιν. . . . Πῶς οἱ ἀναβάντες ἐν ταῖς θεωρίαις ἐκείναις, καὶ διημερεύσαντες, καὶ ταῖς ὄψεσι τῶν ἠτιμωμένων γυναικῶν ἐκείνων προσηλωθέντες, πῶς δυνήσονται λέγειν, ὅτι, οὐ πρὸς ἐπιθυμίαν εἶδον; ὅπου καὶ ῥήματα διακεκλασμένα, καὶ ἄσματα πορνικά, καὶ φωνὴ πολλὴν ἡδονὴν ἔχουσα, καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφαί, καὶ ἐπιτρίμματα παρειᾶς, καὶ στυλὴ περιέργως συγκεκλιμένη, καὶ σχῆμα γοητείας γέμον, καὶ ἕτεραι πολλαὶ μυχγανεῖαι πρὸς ἀπάτην καὶ δέλεαρ τῶν ὀρώντων κατεσκευασμένα, καὶ ῥαθυμία ψυχῆς τῶν θεωμέ-

νων, καὶ πολλὴ ἡ διάχυσις, καὶ ἡ παρά τοῦ τόπου πρὸς ἀσέλγειαν παράκλησις, καὶ ἡ τῶν φθασάντων καὶ ἡ τῶν μετὰ ταῦτα ἀκουσμάτων, ἡ διὰ τῶν συρίγγων, ἡ διὰ τῶν αὐλῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων μελωδία καταγοητεύσασα, καὶ τὸ στερρὸν τῆς διανοίας καταμαλάττουσα, καὶ ταῖς τῶν πορνῶν ἐπιβουλαῖς προετρεπίζουσα τὰς τῶν καθημένων ψυχάς, καὶ εὐαλώτους ποιοῦσα, δι' αὐτῶν διαστήσασα τοῦ Χριστοῦ.»

Ἰψῶν δὲ τὴν φωνὴν, καὶ παραλληλίζων τὸν χαῦνον ξενισμὸν πρὸς τὸν ἱερὸν Ἑλληνισμὸν, καὶ σίγμα πυρακτωμένον βουλόμενος ὁ αὐστηρότατος καὶ ἀδιάλλακτος νὰ ἐπιθέσῃ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς βασιλείας, «τί!, προστίθουσιν, εἰ οἰκέτης εἰς κιθώτιον, ἔνθα τὰ δεσποτικά ἱμάτια ἐναπέκειτο πολυτελῆ καὶ διάχρυσα, ἱμάτια δουρικὰ ρύπου γέμοντα, καὶ πολλῶν τῶν φθειρῶν ἐναπέθετο, ἄρα ἂν πράως ἐνεγκας τὴν ὕβριν, εἶπέ μοι! τί δὲ, εἴ τις εἰς ἀγγεῖον χρυσοῦν μῦθρα διηνεκῶς ἔχειν εἰωθῶς, κόπρον καὶ βόρβορον ἐνέχεεν, οὐκ ἂν καὶ πληγὰς ἐπέθηκας τῷ πλημμελήσαντι τούτῳ;»

Καὶ ποῦ ν' ἀρχήσῃ τις, ποῦ δὲ νὰ τελειώσῃ, ἐὰν ἤθελε νὰ περιγράψῃ διὰ τοιούτων δειγμάτων τὸ θεσπέσιον καὶ ἔνδοξον μέρος, ὅπερ ἀνέλαβον ἐξ ἀρχῆς οἱ ποιμένες τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν τῷ πολυχρονίῳ ἀγῶνι τῷ κατὰ τῆς ξενοκρατίας; — Οἱ διάδοχοι τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Βασιλείου, τὰ ἱερωμένα τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως πρόσωπα διηρμήνευσαν ἀκριβῶς τίνα μὲν ἦσαν τὰ δουρικὰ, τίνα δὲ τὰ δεσποτικά ἐκεῖνα ἱμάτια ἃ ἠνίττετο ἡ τετάρτη ἑκατονταετηρίς. Ἐν Ἑλληνικὸν κύμβαλον εἶναι ἐν καὶ συμμεμελισμένον· κροῦσον μίαν τῶν χορδῶν αὐτοῦ, αἱ λοιπαὶ συγχρόνως ἀναμέλπουσιν.

ΚΗ'.

Ἡ ἀρχοντία ἐπὶ Ἰουλιανοῦ.

Τὴν χεῖρονα δὲ καὶ κρισιμωτέραν πληγὴν ἐδέξατο ἡ Βυζαντινὴ ἀρχοντία ἐπὶ Ἰουλιανοῦ.

Τὸ τολμηρὸν σχέδιον τῆς ἀγορηώσεως τοῦ παλαιοῦ Ἑλληνι-

σμοῦ, τὸ ὁποῖον ἢ δὲν ἠθέλησεν, ἢ δὲν ἠδυνήθη νουνεχῶς νὰ κατορθώσῃ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, τοῦτο ἀνέλαβεν ὁ Ἰουλιανός, ὁ περιθώτος παραβάτης. — Νους μὲν ἀρχαιότυπος, ψυχὴ δὲ πεπλασμένη εἰς τὰ μυστήρια τῆς Πλατωνικῆς σοφίας, κάλαμος δὲ γλαφυρός, ἔμπειρος δὲ στρατιώτης, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κωνσταντίνου, τοιοῦτος ὢν, ἦτο πεπροικισμένος μὲ πάντα τὰ ἠθικὰ καὶ φυσικὰ δωρήματα, ὅσα συνιστῶσι τὸν ἀναμορφωτὴν. Εἶχεν ὅλας τὰς χάριτας, πλὴν μιᾶς· δὲν ἠμπόρεσε νὰ καταλάβῃ ὅτι ὁ Ἕλληνισμὸς τοῦ αἰῶνος του, οἷος καὶ ἂν ἦτο, αὐτὸς ἐκεῖνος ὑπῆρχεν ὁ τοῦ διδασκάλου του Πλάτωνος Ἕλληνισμὸς, τετροπολογημένος ἀπλῶς καὶ μόνον, καθόσον ἀπῆτουν ἢ γινομένη μέχρι τότε ἀνάπτυξις τῆς διανοίας, καὶ ἡ συνείδησις τῶν ἐπελευθόντων ἐπὶ τὸ θέατρον τοῦ κόσμου νέων ἐθνικοτήτων. Ἐνόμισε λοιπὸν ὅτι, καὶ ἀνεξαρτήτως τούτου τοῦ γεγονότος, δυνατὸν ἦτο νὰ ἐπαναστρέψωσι τῶν εἰδώλων καὶ τῶν μύθων οἱ χρόνοι, παρουσιαζόμενοι ὑπὸ τῆν πρώην αὐτῶν μορφήν καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ὀπταπάτης. Ἡ ἡγεμονία του εἶναι ἢ ἀπόπειρα τοιαύτης ἐπισκευάσεως. Ἔνεκα πολλῆς, ὑπερμέτρου πρὸς τὸν Ἕλληνισμὸν ἀγάπης, ἐπεβουλεύθη ὁ Ἰουλιανὸς καὶ κατεδίωξε τὴν πραγματικότητα τοῦ Ἕλληνισμοῦ. Διὰ ὑπερβολικὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ ἀφηρημένον τῆς παλαιᾶς φιλοσοφίας, ἐμίσησε καὶ κατεδίωξεν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν, ἥγουν τὴν ἱστορικὴν διαφιλοσόφησιν τῶν μεταμορφώσεων τοῦ λαοῦ. Διότι, εἰς τοὺς κόλπους τοῦ λαοῦ ἐκεῖνου διεσώζοντο κατὰ τὸ πρὸν πεφυλαγμένα τὰ πλοῦτη τῆς πρὸ αὐτοῦ θηρευομένης φιλοσοφίας. Ἡ βασιλεία τῶν φιλοσόφων εἶχε παρέλθει· τῆς ποιήσεως καὶ τῶν μύθων ὁ κύκλος δὲν ἔμελλε νὰ ἐπανέλθῃ ποτέ. — Ἔώρα ὁ λαὸς εἶναι τὸ πᾶν· ὁ λαὸς εἶναι μόνον ἀντικείμενον ἐφαρμογῆς καὶ ἐκτελέσεως· ὁ πεζὸς λόγος τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἡ μόνη ἐφικτὴ καὶ συγκεχωρημένη στιχουργία· ἡ δ' ἔκκλησία, μόνη τῶν βασιλευόντων καὶ βασιλευομένων Πατρῶν.

Ταύτην δὲ τὴν νέαν γῆν, εἰς ἔρευναν τῆς ὑποίας ὁ μέγας Ἀλέξανδρος περιέτρεξε τὴν τότε γνωστὴν σφαίραν, καὶ πρὸς ἣν ἤδη προσαπευθύνοντο πάντων τῶν εὖ φρονούντων αἱ εὐχαι, ταύτην ὁ Ἰουλιανός

νός παρεγνώρισεν. Ὀψίγονόν τέκνον τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἕρπης ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, παράκαιρος ὡς Αὐτοκράτωρ, καὶ παράκαιρος ἐν ταυτῷ καθὼ δημοκράτης, φιλόσοφος καὶ ἡγεμῶν, πολυμαθὴς καὶ ἀμαθὴς, οὐδὲ τὸν ῥωμαϊκὸν ὑπέθαλψεν ἔθνισμόν, οὐδὲ καὶ τὸν Ἑλληνικὸν λυσιτελεῖς ἐκαλλιέργησε. — Μισθὸν τῶν ἡμερῶν, βεβουθισμένος ὢν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Πλάτωνος, προσκαλεῖται νὰ ἐξέλθῃ, καθὼ γενικὸς διοικητὴς, εἰς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ στρατευμάτων. Λυπεῖται νὰ διακόψῃ τὴν ἀνάγνωσιν. Ὁ ἐπὶ τῶν λεγομένων Ἀρχιστράτηγος ἐπαναλαμβάνει τὴν πρόσκλησιν. Ὁ Ἰουλιανὸς δυσαρεστούμενος, κλείει τὸ βιβλίον, ἐκφωνῶν. « Πλάτων, Πλάτων, μηδὲ τὸν ἐμὸν στρατὸν νῆξ με καθορῶν ! »

Μετὰ τὸν θάνατον οὖν τοῦ Κωνσταντίου, προχειρισθεὶς Αὐτοκράτωρ, παραγίγνεται εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄπειρος τῆς αὐλικῆς ἐθιμοταξίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ βίθους ψυχῆς μισῶν αὐτήν. Τῇ ἐπιούσῃ τῆς ἀναγορεύσεως ἐμπαρίσταται ἐνώπιόν του ἀρχῶν τις πλουσίως ἐνδεδυμένος, καὶ συνωδευμένος μετὰ πομπῆς ὑπὸ ἐτέρων ὑπαδῶν. — Ἐρωτᾷ, τίς οὗτος; — λέγουσι δὲ αὐτῷ, Οὗτος ἐστὶν ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν προσωπικὴν τοῦ βασιλέως κοσμιότητα. — Ἄνθρωπε, λέγει αὐτῷ ὁ Ἰουλιανὸς, τίς εἶ τὸ γένος; — Ῥωμαῖος, κράτιστε, ὁ ἀρχῶν ἀποκρίνεται. — Ῥωμαῖος τὸ ἐπιχειρήμα, προστίθουσιν ὁ Ἰουλιανὸς, τὴν δὲ φυλὴν τίς; — Ἕλλην. — τίς δὲ ἡ ὑπηρεσία σου; — Εὐνοῦχος. — Ἕλλην καὶ Εὐνοῦχος, φωνάζει μὴ δυνάμενος ὁ ἴστεμμένος φιλόσοφος νὰ χλιναγωγῆσῃ πλέον τὴν ὀργήν. — Ἕλλην καὶ Εὐνοῦχος! Ἵπαγε. Φύγε ὀπίσω μου ἀχρεῖον ἀνδράποδον· ταῦτα τὰ δύο ἐπιχειρήματα δὲν συμβιβάζονται. — Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας καταργεῖ τὰ τῆς αὐλικῆς ἀξιώματα, διώκει τὸν εὐνουχισμόν, κλείει πολλὰς ἐκκλησίας, ἐξορίζει ἀδιακρίτως Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας, καὶ ἐπιφέρει οὕτω νέαν καὶ καιρῖαν εἰς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας πληγὴν.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἡ ἀρχοντία τεθειμένη μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος, ἀφ' ἑνὸς ἔχουσα ἐχθρὰν τὴν μοναρχίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν ὀρθόδοξον Χριστιανισμόν, πῶς ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ;

— Η άρχοντία, κατ' ανάγκην αντί νά Ισχυροποιηθῆ και νά προ-
βιασθῆ, έτράπη πρὸς τὴν χανούτητα, καθεκάστην έξασθενουμέ-
νη. Απώλεσε τὴν ὁδὸν αὐτῆς, προτοῦ άρχίσῃ τὴν ὁδοιπορίαν.

ΚΘ΄.

Κραυλισμός τῆς άρχοντίας.

Μετὰ καιρὸν, κενωθέντων τῶν ταμείων, τῆς δὲ μοναρχίας μάλ-
λον και μάλλον άτονούσης τὸ σμῆνος τῶν άρχόντων, μαγίστρων,
και πατρικίων έβυθίσθη εἰς τὴν μὴ περαιτέρω τῆς μικροπρεπειας
και οὐτιδανότητος άπώλειαν. Ὅσω μάλλον οἱ νόμοι τεχνικῶς έπροσ-
πάθουν νά μετριάσωσι τὴν παντελῆ τῆς τάξεως έξαχρείωσιν, και
ὅσω μάλλον άνεπτύσσετο τὸ λαϊκὸν στοιχείον, τοσοῦτω έχανεν
αὐτὴ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κοινού, και ὅ,τι ὕστερον άπέμενε,
τὴν επίδειξιν τοῦ πλούτου. Η κακὴ φήμη τῆς διαφορῆς αὐτῆς
διέβη τὸν Δόσπορον, και φθάσασα εἰς Δύσιν, διελάλησεν άπαντα-
χοῦ τὴν λειποπιστίαν, τὴν άκολασίαν, τὴν χανούτητα τῆς γραι-
κορωμαϊκῆς αὐλῆς· κατὰ δὲ τὸ σύνθηρος, ἡ εὐθύνη τῆς κακοη-
θείας έπεσεν άνεξετάστως ἐπὶ τοῦ δυστυχούς λαοῦ, τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ λαοῦ, τοῦ μηδὲν άλλο συμμεριζομένου μετὰ τῶν κυρίων
του, πλὴν εἰμὴ τὴν ὀνομασίαν, και ταύτην άκουσίως.

Οἱ Εὐρωπαῖοι δὲν ἐγίνωσκον ἐκ τοῦ πλησίον τὸν λαὸν, οὐδὲ,
παρεκτός μικρᾶς τινος ἐμπορικῆς ἀλλαγῆς, εἶχον οἰανοῦν σχέσιν
μετὰ τῶν ὑπηκόων τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, ὥστε νά σπου-
δάξωσι τὰ ἥθη των. Ὡς και αὐτὴ δὲ ἡ ἀλλαγὴ μεταγενεστέρως
έφάνη, ὅτε οἱ Γενουίται και οἱ Κίνετοὶ κραταιωθέντες κατὰ θά-
λασσαν, επέτυχον νά σχηματίσωσιν ἐν Γαλατῆ Φραγγικὸν ἐπί-
νειον. Οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Δυτικῶν ἡγεμόνων πρὸς τοὺς Πυζαν-
τινοὺς άποστελλόμενοι, ἦσαν άμοιροὶ παραπολὺ τῆς Ἑλληνικῆς
διαλέκτου, ἵνα δυνηθῶσι νά εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰς κατωτέρας τά-
ξεις, και νά γνώσωσι τὸ ἦθος τοῦ γένους συνοικειούμενοι μετὰ
ιδιωτῶν. Συνέβη λοιπόν, ὥστε ὁ ταλαίπωρος Ἑλληνικὸς λαὸς, καθ'
ὄλην τὴν περίοδον τῆς ὑποδουλείας του, έφορτώθη, ὡς ἐκ τῆς
κοινῆς Ρωμαϊκῆς ὀνομασίας, τὸ βᾶρος και τὴν εὐθύνην τῆς δια-